

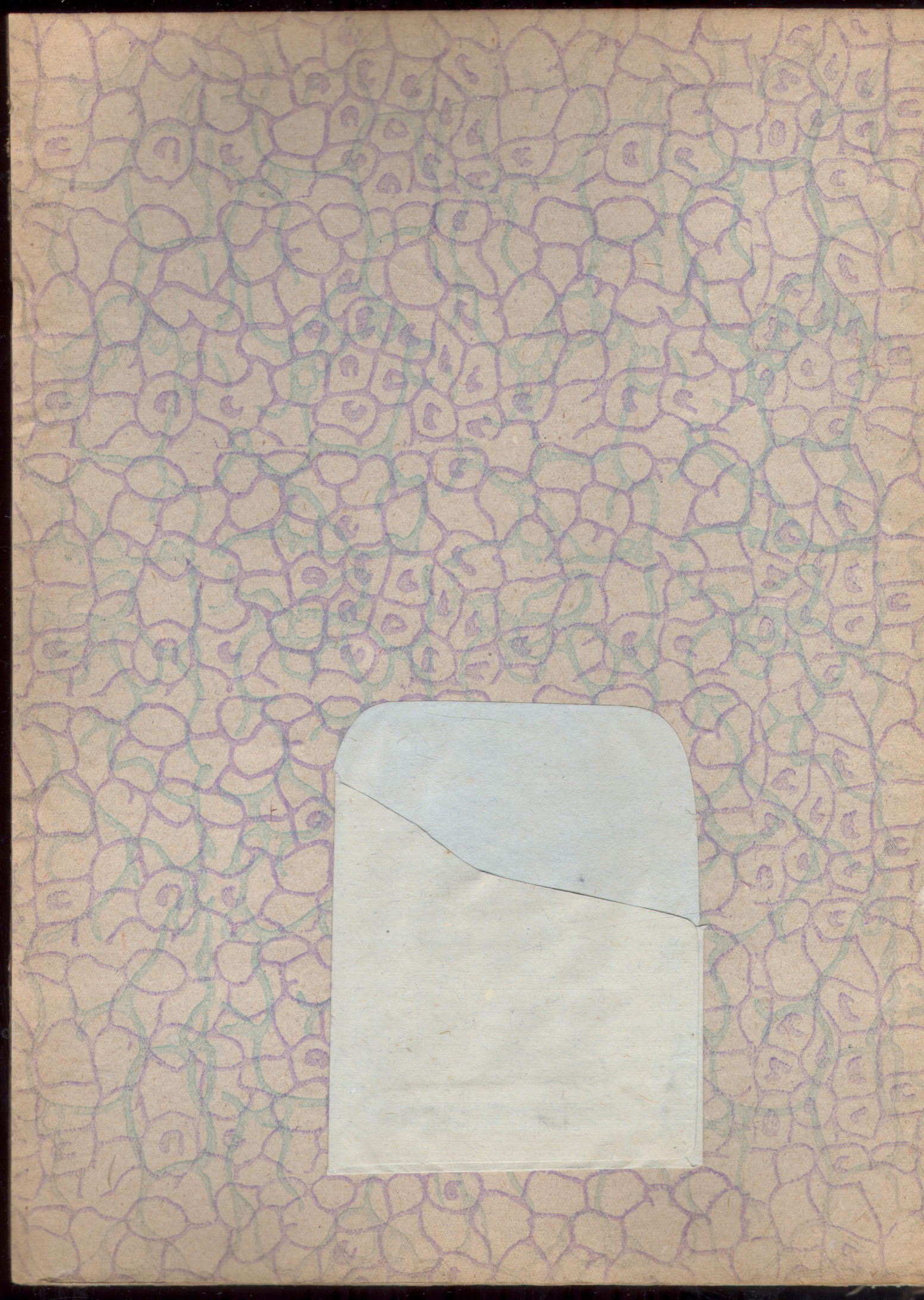
499344

V.N. Karazin Kharkiv National University

00972287

9

6.11
1988. п.

З В І Т

ЗА ДРУГИЙ ОПЕРАЦІЙНИЙ РІК

(1-е ЖОВТНЯ 1923 р.—1-е ЖОВТНЯ 1924 р.)

499344

1925
690х.

VY5

757

1942

Аф

64

№ 11
1928

11

ОПЕРАЦІОННИЙ РІК
З НАДРУЖНЯ

ХАРКІВСЬКА ЛІТОГРАФІЯ
ДРУКАРНЯ - ЛІТОГРАФІЯ

1928

Д.У.Д.
Харків.
Зам. 576. Т. 500.
Друкарня - літографія
„КНИГОСПІАКИ“
Харків, Нечеченська наб., № 14.

ХАРКІВ

I. Правління й апарат

Структура й апарат Книгоспілки.

За відчитний період, з 1-го жовтня 1923 року на 1-е жовтня 1924 року структура апарату була така: 1) Секретаріат, 2) Редакційно-Видавничий Відділ, 3) Книго-торговельний Відділ, 4) Оргвідділ, 5) Паперовий Відділ і 6) Фінансово-Рахівничий Відділ.

Оргвідділ зорганізувався в вересні місяці 1924 року.

Крім того, в Харкові були: 1) Майстерня Наочного Приладдя, 2) Фабрика Атраменту й 3) Друкарня.

По-за Харковом були: 1) Київська Філія, при ній—Друкарня, 2) Одеська Філія;

Відділи: 3) В Сумах з Агентурами в Білопідлі та Краснопідлі, 4) Винниці, 5) Житомирі, 6) Умані і 7) Московське Представництво.

Житомирський Відділ був у Вересні 1924 року переданий до Житомирської Спілки.

Рух складу співробітників і робітників Книгоспілки з 1-го жовтня 1923 року по 1-ше жовтня 1924 року був такий:

Д Е С А М Е	На 1/X-23 р.	На 1/I-24 р.	На 1/IV-24 р.	На 1/VII-24 р.	На 1/X-24 р.
Апарат при Правлінні	15	17	20	28	47
Крамниці й склепи в Харкові	25	26	31	30	61
Разом по Харкову	40	43	51	58	108
Ф і л і ї т а в і д д і л и:					
Київська Філія зі складом і Крамницями	22	24	23	30	49
Одеська » » » »	6	7	7	9	16
Сумський відділ (з крамн. в Білопідлі й Краснопідлі)	—	—	—	6	10
Винницький відділ	2	2	2	4	7
Житомирський відділ	4	4	4	4	—
Уманський відділ	—	—	—	—	4
Московське Представництво	—	—	2	2	3
Разом по Філіях і Відділах	34	37	38	55	89
Разом по Харкову й Філіях	74	80	89	113	197
П і д п р и е м с т в а:					
Майстерня Наочних Приладь в Харкові	10	13	15	12	11
Фабрика атраменту у Харкові	—	—	—	12	11
Друкарня в Харкові	184	169	170	175	175
» в Києві	45	44	45	46	49
По підприємствах:	239	226	230	245	246
Разом було службовц. та робітників	313	306	314	356	443

Склад Правління й розподіл обов'язків

До роботи операційного 1923–24 року Правління приступило в такому складі: Целаріус В. М.—Голова Правління, Агуф М. А.—Заступник Голови, Пилипенко С. В.—Член Правління.

На 1-х Чергових Зборах Пайщиків Книгоспілки 21-го лютого 1924 року Правління було обрано в такому складі: Голова Правління—Геттлер А. Е., Члени: Агуф М. А., Пилипенко С. В. і Токаревський М. Д. Тов. Токаревський до виконання своїх обов'язків не приступав, подавши заяву про вихід зі складу Правління з особистих причин. Тов. Пилипенко, обтяжений роботою в Видавництві „Червоний Шлях“ фактичної участі в Правлінні не брав.

13-го серпня постановою Ради в склад Правління було введено тов. Макаренко А. Ф.

Розподіл обов'язків поміж Членів Правління був такий: Тов. Геттлер—Загальне керівництво, Секретаріят, Оргвідділ і Редакційно-Видавничий Відділ; Тов. Агуф—Книго-торговельний та паперовий Відділи; тов. Макаренко—Фін.-Рахівничий Відділ, Друкарня, Майстерня Наочного Приладдя, Фабрика Атраменту і Господарчастина.

В засіданнях Правління обговорювалися лише найбільш важливі організаційні й принципові питання. Всі інші питання розрішались в процесі самої роботи на підставі загального напрямку, встановленого Правлінням у цілому.

За відчитний період відбулося 29 Засідань Правління, на яких було розглянуто 293 питання, з яких 15% припадає на питання організаційного характеру, 14% господарчі, 14% фінансові, 10% видавничі і решта—ріжні.

Кількість Засідань Правління й розглянуті питання по місяцях:

М І С Я Ц І	Кільк засі-дань на місяць	Було розглянуто питань					
		Господарчих	Фінансових	Організаційних	Видавничих	Ріжних	Разом
Жовтень 1923 р.	1	1	1	1	—	1	4
Листопад »	2	5	4	7	7	7	30
Грудень »	2	1	3	6	2	3	15
Січень 1924 р.	2	—	1	4	1	1	7
Лютий »	2	2	2	3	—	10	18
Березень »	2	3	3	1	1	8	16
Квітень »	—	—	—	—	—	—	—
Травень »	5	7	8	8	4	33	60
Червень »	2	5	1	2	2	15	25
Липень »	4	8	4	9	4	20	45
Серпень »	3	4	—	4	1	15	24
Вересень »	4	4	12	8	—	25	49
Р а з о м	29	40	40	53	22	138	293
	—	13,8%	13,7%	15,9%	7,4%	50,0%	100%

Важливі рішення Правління

До важливих рішень Правління відносяться:

1. Прийом справ та майна від Акційного Товариства «Село-Книга».
2. Уложення договору з Укрполіграфсиндикатом на придбання Паперового Складу і канцприладдя та Фабрики Атраменту.
3. Організація Оргвідділу, як чинника охоплення периферії в напрямку організації й поширення книго-торговлі.
4. Організація Сумського Відділу, Відділу в Житомирі, Винниці, Умані й Московського Представництва.

5. Скликання Торговельної Наради Райспілок 19—20 липня 1924 року.

6. Вступ до Бюра Радпартвидавництва у Москві й Харкові.

7. Вступ до Міжнародного Кооперативного Альянсу в виконання постанови 1-х Зборів Пайщиків.

8. Положення про роботу Книгоспілки з кооперативами першого й другого ступеня (Договори й умови кредиту) й умови вступу в склад Пайщиків Книгоспілки для первісних кооперативних Товариств з метою притягнення їх у Члени Книгоспілки.

II. Видавнича робота

Загальні умови видавничої діяльності. Загальні умови видавничої діяльності були несприятливі.

Часто робота гальмувалася відсутністю на ринку паперу, доводилось купувати його невеликими партіями, що затримувало роботу й неминуче відбивалося на ціні книги, тим більше, що затримка примушувала робити матриці, що так само збільшувало собівартість видання.

Технічний бік друкарні так само не сприяв роботі. Виношеність машин та недостача шрифтів не дозволяли маневрувати з навантажкою.

Відносини з ДВУ в частині редакційної роботи були напружені. ДВУ виборювало собі монополію на підручники і всіма засобами гальмувало проходження книжок через органи НКО, а це поза додатковими видатками відтягало сили апарату на зайву біганину.

За відсутності достатньої кількості авторів-популяризаторів не можна було планово проводити роботу по постачанню рукописами. Особливо гостро відчувалася недостача популяризаторів кооперативного та сільсько-господарського знання.

Ті з авторів, що давали рукописи, писали переважно російською мовою чому доводилося робити додаткові витрати на переклад, редакцію та переписування, що пересічно на друкований аркуш виносило 25—30 а іноді й 35 карб., що теж відбивалося на ціні книги.

Авторів, які писали б українською мовою небагато та й написаний українською мовою рукопис все одно вимагав редакції й з боку мови й з боку термінології. Тому провадилася уперта робота по створенню українського автора.

Слід зауважити, що навіть російський автор не охоче давав свій рукопис, особливо відоміші спеціалісти-агрономи, маючи замовлення від інших видавництв з ліпшою оплатою.

В той час як високої кваліфікації спеціаліст мав в «Книгоспільці» 55—60 карб., за аркуш, ДВУ платило до 70—80 карб. Московський ГИЗ, виплачуючи всі гроші наперед, за аркуш популярної брошури, харківським авторам давав по 100—120 карб. за аркуш.

В умовах такої конкуренції «Книгоспільці» як видавництву меншому доводилось поступатись і втрачати авторів.

Апарат ред.-вид. відділу. На початку відчитного року апарат відділу складався з двох робітників: Секретаря відділу й Зав. Технічною Частини. Завідування відділом належало одному з членів Правління.

З розвитком видавничої діяльності штат збільшився на 1 коректора й редактора мови, а згодом ще на 1 коректора-випускового.

На кінець року штат складався з 5 чоловік. При чому, входячи в новий рік було запрохано Зав. Ред. Вид. відділом але лишилася не заміщена посада редактора мови.

Видавнича продукція. Загальна кількість назв виданих за відчитний рік книг 137 із них 15 назв плакатів і 23 назви портретів, разом на 470¼ друкованих аркушів (з них 14 арк. плакатів і портретів).

З оригінальних авторів друкували свої книжки (підручна література) Я. Чепіга, О. Курило, Іваниця, Якубський, Дорошкевич, О. Синявський, Покровський Колісниченко, Щепот'єв, Бузинний, С. Гаєвський, Гакебуш; з кооперації: Б. Яблоновський, В. Целларіус, Е. Штандель; з сільського господарства: І. Кузнецов, Ю. Доброволенко, Малюга, Дм. Головка; з красного письменства й критики: С. Васильченко, Головка А., В. Стеблик, А. Гак, В. Проноза, О. Вишня, В. Полішук, В. Сосюра, М. Зеров, А. Дерман, В. Коряк, Кретевиш; з наукових: Тутківський; з музичних: К. Богуславський, Д. Лісовський.

З усіх виданих книг шкільні підручники та підсобна література складають 45,5% (213¼ друк. арк.), красне письменство, театральна та дитяча література, критика та історія літератури й музика разом складають 22,8% (107 др. арк.), кооперація—17,6% (82½ др. арк.), сільське господарство—5% (23½ др. арк.), инш.—9,1% (таб. ч. 1).

Порівнюючи з минулим роком, видавнича продукція збільшилася так:

Рік	Число назв	Аркушів друку	Наклад	Аркушів Відбитків
1923	26	141	288.500	9.650.675
1924	137	470¼	1 645.650	9 259.853
Збільшення в 1924 році проти 1923 в %/о	530¼%	334%	570%	349%

Мова книг. По мові книги, видані за минулий рік, поділяються так:

По кількості назв укр. 88%, рос. 12%.

По числу друкованих аркушів укр. 83%, рос. 17%.

По числу відбитків укр. 88%, рос. 12%.

Порівнюючи українську й російську книгу по пере-

Видавнича продукція „КНИГОСПІЛКИ“
за 1923-24 рік.

Таблиця ч. 1.

№№ по чр.	Серії книг	К н и г		Кільк. аркуш.	Н а к л а д.		Відбитків		З них для ДВУ
		укр.	рос.		укр.	рос.	укр.	рос.	
1	Підручників	19	1	179 ¹ / ₄	1036500	60000	6847490	705000	40000
2	Шкільна літерат. й підсобна літ.	4	1	34 ¹ / ₂	23000	53000	252500	424000	40000
3	Красне письменство.	13	—	58	49000	—	182750	—	—
4	Театральн. літер.	11	—	24 ¹ / ₂	34000	—	69225	—	—
5	Сіль-господар.	6	—	23 ¹ / ₂	21000	—	170000	—	—
6	Дитяча літерат.	4	—	5	16000	—	19000	—	—
7	Кооперат. літер.	20	9	82 ¹ / ₂	156400	67000	263800	103000	—
8	Справоч. літер.	4	2	28	11000	8000	52500	32500	—
9	Критика та істор. літерат.	3	1	18 ¹ / ₂	7000	4000	17050	40000	—
10	Музичні твори	1	—	1	3000	—	3000	—	—
11	Плакати	13	2	10 ¹ / ₂	65000	10000	65000	10000	—
12	Портрети	23	—	5 ¹ / ₂	12150	—	3038	—	—
		121	16	470 ¹ / ₄	1443650	202000	7945353	1314500	—
	Разом назв	137		—	1645650		9259853		80000
13	У %/о	88	12	—	88	12	86	14	—

січному розміру в др. аркушах маємо:

пересічн. розмір українськ. книги—3,8 др. арк.

пересічн. розмір російськ. книги—2,5 » »

Найбільше російською мовою видано книг по ко- операції, найменше з красного письменства.

Пересічний розмір книги в др. аркуш. Пересічний розмір книги виносить 3,4 др. арк. при чому поодинокі книги доходили розмірами до 23³/₄ друк. аркуш. (підручник О. Дорошкевича), найменший-же розмір ¹/₂ друк. арк.

Тираж і одбитки. Пересічний наклад книги у мину- лому році був 12.000 прим. ¹), йдучи від найменшого в 1.000 прим. до найбільшого 200.000 прим. (див. таблицю ч. 1).

В пересічному накладі російських та українських книжок статньої різниці немає (укр. 10.500, рос. 12.500).

¹) Пересічний наклад книг, не рахуючи шкільної й підсоб- ної літератури, виносить для:
українських книг—3.900 примірників
російських » —6.360 »

Загальний наклад усіх книг, виданих за минулий рік, **1.645.650** примірників.

Числом відбитків підручники та шкільна й підсобна література займають 89% загальної продукції: сіль- сько-господарська—2⁰/₁₀, кооперативна—4⁰/₁₀, крас- не письменство, театральна, критична, дитяча та му- зична література—3,6⁰/₁₀, інша 1,4⁰/₁₀.

Загальна кількість одбитків 9.259.853 (див. табл. ч. 1).

Вартість видання книги. Собівартість книги залежала го- ловним чином од накладу та розмірів.

Найменше коштував друкований аркуш великих книг: так, 1 друкований аркуш книги в 15 др. арку- шів при накладі в 50 тис. примірників коштував собі 2,4 коп. Книга в один друкований аркуш при накладі в 1.000 примірників собі коштувала 17,9 коп. Книжка в 1 др. арк. при накладі в 5.000 прим. коштувала собі 5,8 коп., а при 10.000 накладі 4,2 коп., через що при нормальній торговельній накидці в 140⁰/₁₀ книжка коштувала в першому разі 14 коп., а в дру- гому—10 коп.

Київська філія. По кількості виданих друкован. аркушів Київська філія посідала 49,4% всієї продукції.

По кількості назв виданих книг—30%.

По кількості відбитків—51%.

По накладу 45%.

В центрі уваги Київської Філії стоять підручники та журнал «Нова Громада».

„Нова громада“. За відчитний рік випущено 12 чисел кооперативного двохтижневого журналу «Нова Громада», з яких 4 числа подвійних.

За рік тираж журналу збільшився з 3.000 до 4.000 примірників.

По числу друкованих аркушів «Нова Громада» займає 11,4% всієї продукції «Книгоспілки».

Торговельний рух власних видань. Точних статистичних підрахунків про торговельний рух книг власного видання за минулий рік не провадилось, тому при вирахованні %%% спроданих книг довелося користатись виборочним методом.

Треба зауважити, що книги видавались протягом року, а тому не всі однаково мали часу на розповсюдження. Через це %%% вираховано на 1 січня 1925 року, аби дати книгам у мертвий сезон торговельно себе виявити.

З усього накладу було продано:

	Накладу	Лишило-ся не про-даних прим.	Лишило-ся у %%% до всього накладу
Підручники	1096500	68062	6
Шкільна і підсобна	76000	18016	23
Кооперативна	223000	5601	2½
С.-г. література	21000	7046	35
Красне письменство	49000	16191	35
Критика та іст. літ.	11000	7520	61
Театральна	34000	13929	40
Дитяча література	16000	7877	44
Соц. економічн.	3000	1372	46
Справочна	19000	2025	10
Музична	3000	1298	43
Плакати	65000	32114	50
	1633500	181152	11%

III. Книготорговельна та організаційна робота

Книготорговельна робота Книгоспілки.

Кон'юнктура книготорговельного ринку.

Книготорговельна робота Книгоспілки в 1923-24 р. провадилася в дуже мінливих обставинах неорганізованого книжкового ринку. Спочатку року неорганізованість ця виявлялася в відсутності єдиної системи знижок і кредитів, в непогодженні видавничих планів окремих видавництв, в несвоєчасному випускові підручників і в малих кількостях, в дорожнечі книжок і в відсутності книжок для села. Але в зв'язку з завданням, які ставили перед собою партійні й політосвітні органи в галузі народньої освіти, у відчитному році, в стан видавничої й книготорговельної справи було внесено чимало значних корективів. Коротко ці зміни зводяться до слідуючого: а) підпорядкування видавничої й книготорговельної справи регулюванню центрального Бюро Радпартвидавництв при ЦК РКП, а потім і при ЦК КП(б)У, б) погодження й розмежування через ЦБ Радпартвидавництв видавничих планів, в) встановлення твердих і обов'язкових для всіх об'єднаних Видавництв у ЦБ Радпартвидавництв знижок і кредитів, г) встановлення максимальних накидок видавництв на собівартість книжок з метою пониження номіналу й здешевлення книжки, д) фіксування уваги видавництв на необхідність утворення доступної по викладу й ціні книжки для села, е) звільнення книготорговлі й видавництв від податку.

Зазначені заходи, що були переведені у повній згоді зо всіма видавництвами, привели до помітного оздоровлення книготоргового й видавничого ринку. Крім того, чимале значіння для кооперативної книготорговлі мало й те, що XIII з'їзд РКП визнав основним каналом просовування книжки на село кооперацію. Правда, у процесі практичного здійснення наміченого XIII з'їздом курсу в відношенні до кооперативної книготорговлі доводилося зустрічати значні перешкоди, які найбільше виявилися у взаємовідносинах Книгоспілки з ДВУ по постачанню підручниками. Однак всі ці перешкоди безперечно мають тенденцію до зникнення.

Зокрема для Книгоспілки одержання більш-менш нормальних умов кредиту, дало можливість розвинути роботу кооперативної периферії, значно поширивши книготорговельну сіть кооперації. Однак в напрямку до більш широкого розвитку кооперативної книготоргової роботи було зустрінuto велику перешкоду в тому, що всі кооперативні організації другого ступеня переживали тяжке фінансове становище, на протязі всього відчитного року.

Власна кооперативна сітка Книгоспілки.

У відчитному році Книгоспілка будувала свою книготоргову роботу, головним чином, спираючись на кооперативні організації другого і в де-якій мірі, першого ступеня.

Власний апарат на початкові року зосереджувався у великих краєвих центрах—Харкові, Києві й Одесі. Однак цілий ряд об'єктивних умов, з яких найголовнішим треба рахувати фінансову скруту багатьох Райсоюзів, і наявність значного попиту на книжку з села, примусили Книгоспілку стати на шлях утворення власної книготорговельної сітки.

Власна книготорговельна сітка Книгоспілки збільшувалась у такій послідовності:

- 12 листопада 1923 р. Відкрита філія в Винниці (прийнята крамниця від «Село-Книги»).
- 1 січня 1924 р. . . . Відкрита Житомирська філія (крамниця прийнята від «Село-Книги»).
- 21 травня 1924 р. . . Відкрита Сумська Філія (через ліквідацію Сумрайсоюзу).
- 13 вересня 1924 р. . Уманська Філія (крамниця прийнята від Уманського Райсоюзу).

Таким чином, до початку нового року кількість філій збільшилась до шости замість двох. Цей процес не можна рахувати закінченим, тому, що несприятливе фінансове положення Райсоюзів продовжується й досі, особливо на Правобережжі.

Однак, не дивлячись на тяжкий фінансовий стан Райсоюзів, все-ж-таки в відчитному році помічався постійний зріст кооперативної книготорговельної сітки. Так союзів, що вели торгівлю, одержавши книгарні в спадщину від старої кооперації на 1-І-23 р. було всього 9. Дякуючи організаційним заходам Книгоспілки, на 1-Х-23 р. їх нараховувалось уже 28 а на 1-Х-24 р.—36.

Торговельні обороти.

Через усі перелічені вище філії відпущено у відчитному році книжок на загальну суму в крб 884.170—19 коп. (нетто).

По окремих пунктах відпуск книжок виявляється в таких ціфрах:

	Загальний відпуск (включно з пере- міщенням між фі- ліями.	Чистий продаж.
Всього продано:		
по Харкову	335.735.66	304.462.53
» Київу	411.892.27	350.199.69
» Одесі	77.755.81	75.747.75
» Вінниці	19.832.06	19.832.06
» Житомиру	24.757.61	24.757.61
» Умані	2.658.75	2.658.75
» Сумах	11.538.03	11.538.03
Всього	884.170.19	789.196.42

Коли взяти загальну суму чистого продажу по номіналу, то матимемо 1.096.107 карб.

Дуже цікаво порівняти обороти книготорговлі Книгоспілки з оборотами інших великих Союзних видавництв. У нашому розпорядженню єсть відомості про обороти за першу половину календарного 1924 р.

За цей час продано:

Книгоспілкою (нетто) на крб.	328.577.50
Центросоюзом »	657.000.00
«Нової Деревней» »	310.000.00
Кооперативним В-вом »	286.000.00

Як видно з цього порівняння, обороти Книгоспілки перевищують обороти таких всесоюзних Видавничих і Книготоргових Центрив, як Кооперативне Видавництво й Новая Деревня й складають половину оборотів Центросоюзу, що свідчить про значні досягнення Книгоспілки. Приймаючи на увагу, що кількість кооперативних організацій на Україні складає не більш одної п'ятої загальної кількості кооперативних організацій по всьому Союзу і, що книготорговельну роботу Центросоюз і Книгоспілка провадять з кооперацією, можемо констатувати, що на Україні кооперативна периферія обслуговується книжками значно сильніше, ніж у решті Союзу.

Аналізуючи даліше вище наведену таблицю, необхідно зазначити, що перевищення загального продажу Києва над Харковом, на суму більше 65.000 карб., а по чистому продажу більше 45.000 карб. пояснюється тим, що Книгоспілка й ДВУ друкували найбільш хідкі свої підручники в Києві. При чому, постачання всієї кооперативної периферії Київськими виданнями як власними, так і ДВУ переводилося Правлінням безпосередньо з Києва через Київську філію, через що при загальному, для всієї Книгоспілки, відсоткові продажу власних видань в 23%, у Києві продаж власних видань складає 28%, і виявився в сумі карб. 156.319.— На покупців продаж розподіляється таким чином:

Відпущено.		
Кооперат. організ. на крб.	482.839.70 коп.	61%
Культ. освіт. орг.		
і школам »	172.584.90	22%
Видавництвам і		
Держ. організац. »	75.014.96	9,4%
Роздрібна торгівля »	58.746.86	7,6%

Таким чином, відсоток продажу кооперативним організаціям пересічно складає 61%. Такий відсоток продажу кооперативним організаціям свідчить про те, що Книгоспілка головну увагу в своїй книготорговельній роботі звертає на організації кооперативні.

Провадячи свою книготоргову роботу через кооперативну периферію, Книгоспілка тим самим обслуговує переважно село, а не місто. Так, по даних, добутих через обслідування Книгоспілкою райсоюзів, останні не менше 75% усього свого продажу провадять із селом.

Матеріали про роботу власних відділів Книгоспілки у Вінниці, Сумах інш. також дають від 75—80% всього продажу на село.

Розподіл проданих книжок по мовах теж показує, що Книгоспілка просовує книжку переважно на село. Про це свідчить така таблиця:

М о в а	Харків	Київ	Одеса	Житомир	Вінниця	Суми	Разом
Українська	67%	81,6%	44%	72%	—	—	70,7%
Російська	33%	18,4%	56%	28%	—	—	29,3%

Приймаючи на увагу, що підручники складали всього 22% в загальному продажі книг й що місто споживає українську книгу слабо, можна визнати, що високий відсоток української літератури, проданої Книгоспілкою, свідчить про селянський характер клієнтури Книгоспілки.

Розподіл продажу літератури по родах:

Соц.-економ. і політичн.	32,5%
Сільсько-господарської	10,8%
Кооперативної	2,7%
Дитячої	2,4%
Красного письменства й драм.	12,6%
Підручників	22,0%
Іншої	17,0%

Дуже малий відсоток (2,7%), що припадає на продаж кооперативної літератури пояснюється тим, що стара кооперативна література в більшості не придатна для сучасного менту, а нова поступає на ринок надзвичайно слабо.

Підручники займають порівнюючи незначне місце, складаючи 22,0% загального продажу Книгоспілки, причому, підручників продано всього на суму коло 200.000 карб.

Правда, Книгоспілка мала можливість продати підручників принаймні втричі більше, ніж було продано. Головною перешкодою до широкого розмаху роботи з підручниками було те, що з одного боку ДВУ не справилося з роботою по виданню підручників і випускало їх у малих кількостях і з великим запізненням, а з другого боку — і цих підручників ДВУ постачало Книгоспілці дуже мало. Так само слабо постачались ми й російськими підручниками через Центросоюз. На цьому варто спинитись не тільки через те, що через відсутність і несвоєчасність одержання підручників оборот Книгоспілки за відчитний рік

зменшився на значну суму, а, головним чином, через те, що через невиконання договорів ДВУ й Центро-союзу з Книгоспілкою, ми в свою чергу не мали можливості в свій час і цілком задовольнити підручниками Райсоюзи, що склали з нами договори.

Відсутність підручників дуже боляче відбилася на роботі Райсоюзів і природньо викликала незадоволення їх роботою Книгоспілки.

Не можна не відмітити й того, що ДВУ відмовляючи Книгоспілці в постачанні в достатній кількості підручників, всякими засобами просувувала їх на місця самостійно не гідуючи послугами приватних торговців і тільки рештки, як-що такі були, відпускалися Книгоспілці й кооперативній книготорговлі.

Багатома фактами таких засобів робота ДВУ ілюстровалась у нас представниками Райсоюзів на торговій нараді, що відбулася в липні 24 р. Подібні-ж факти встановлені Волинським Губкомвнторгом при

обслідуванні книгарень м. Житомира. ДВУ і в біжучому році не зовсім відмовилось від попередніх методів роботи й проklamуючи свою прихильність до кооперативної книготорговлі, постачало Книгоспілку, а через неї й кооперативну книготорговлю взагалі, підручниками дуже слабо й несвоечасно. При таких умовах Книгоспілці в 1923/24 операційному році все-ж таки удалось розповсюдити значну кількість підручників, дякуючи, головним чином, власній роботі по виданню ходких підручників, які розійшлися значним накладом.

Одержання книжок.

Одержано книжок за відчитний рік усього на суму крб. 894.740—45 коп.

Звідки поступали книжки на склади Книгоспілки як у центрі, так і в філіях, показує така таблиця:

Від кого поступило	По Харкову	Київ	Одесі	Винниці	Житомиру	Умані	Сумам	Всього по Книгос- пілці
Від власного Ви- давництва . . .	76885 54	128917 17	— —	— —	— —	— —	— —	205802 71
Від ДВУ та инш. укр. видав- ництв	106807 85	62867 14	22930 81	— —	— —	— —	677 01	193345 81
Від Видавництв РСФРР . . .	97743 20	64464 22	22227 34	27	67	— —	— —	184434 76
За рахунок Пра- вління та філій	62713 38	76624 32	38774 13	29656	27656	— —	10612 73	246037 50
На комісію . . .	10168 01	14996 20	7420 59	— —	— —	— —	— —	32584 80
Від Сумського Райсоюзу . . .	— —	— —	— —	— —	— —	— —	15107 61	15107 61
Від Уманського Райсоюзу . . .	— —	— —	— —	— —	— —	17427 26	— —	17427 26
РАЗОМ . . .	354380 98	347869 05	91352 87	29656 27	27656 67	17427 26	26397 35	894740 45

Як видно з таблиці, головним поставщиком книжок було власне Видавництво—23%.

Далі йдуть майже однаково як Українські Видавництва, так і РСФРР. Звертає на себе увагу велика цифра поступлень від різних організацій—як от Сумрайсоюз та инш.

Як видно з таблиці, поступлення краму перевищує продаж на 10.570.36 коп. Різниця між одержанням і продажом трохи більша тому, що з суми продажу треба відняти накладку в розмірі 78.062.65 коп.,

що складає чистого продажу 806.107.54 коп. Таки чином, різниця між одержанням і продажом виявиться в сумі 88.633.91 коп.

Відповідно з цим решта книжок на складах збіли-шиться з 187.032.16 коп. на I/X—23 р. до 275.666.07 і на I/X—24 р.

Приймаючи на увагу: 1) що на протязі відчитного року Книгоспілкою прийнято книжного майна, слаб-ліквідности на 50.000 від «Село-Книги», на 15.00 від Сумрайсоюзу й на 17.500 від Уманського Райсоюзу

а також 2) відкриття нових трьох філій, які вимагали поміщення певних сум книжок на освіження й поповнення асортименту, 3) констатуючи значне поновлення новими виданнями й наших центральних складів, 4) приймаючи на увагу, що на I/X—24 року осталося непроданих власних видань на 104.000 крб., що значно перевищує лишок власних видань минулого року, Правління знаходить, що збільшення решти книжок у порівнянні з минулим роком цілком натуральне й не являється затоварюванням в правдивому розумінню цього слова, тим більше, що на цей час як раз було заготовлено чималу кількість підручників, що не були ще реалізовані.

Одночасно з цим провадиться до певної міри розпродаж старих видань, що назбиралися на складах Книгоспілки за попередні роки.

Організація закупочної діяльності.

Розвиток і ускладнення книготоргової роботи Книгоспілки вимагало зміни засобів закупочної роботи в порівнянні з попереднім роком.

Тільки безпосередній зв'язок з видавництвами міг дати хоч би мінімальні гарантії, що до правильного постачання Книгоспілки, а через неї всієї кооперативної книготоргової сітки новинками книжкового ринку й підручниками в шкільному сезоні.

Змінені умови книжного ринку і встановлена система кредитування одночасно з закріпленням становища Книгоспілки, з якою вже рахувались, як із солідною торговельною організацією, полегшували завдання зв'язку з видавництвами. Через це після закінчення терміну договору з Центросоюзом (у травні 1924 р.), договір з ним не був відновлений, а замість того були складені договори безпосередньо з ГИЗ'ом і іншими найбільшими видавництвами в Москві.

Складення цих договорів було великим поступом наперед. Договір з ГИЗ'ом давав Книгоспілці кредит на більш довгий термін і більш високий відсоток знижки, ніж договір з Центросоюзом, а разом з тим не встановлював обов'язкової суми забору. На таких-же підставах були складені договори й з іншими видавництвами РСФСР. Майже одночасно з цим Книгоспілка вступила в склад членів Бюро Радпартвидавництва, що гарантувало їй максимальні вигоди умов кредиту й знижок від видавництв, що входять у Бюро.

На українському книжковому ринкові Книгоспілка в відчитному році теж значно посунулася уперед в порівнянні з попереднім роком. Тут питання про встановлення з видавництвами безпосереднього зв'язку не стояло, бо й раніш такий зв'язок був, а увага була звернута на забезпечення кооперативної книготорговлі всіма потрібними їй книжками й на закріплення ролі Книгоспілки як організуючого центру для кооперативної книготорговлі й на охороні інтересів останньої, а також на дальніше закріплення й розвитку її.

Цим вимогам повинні були задовольняти і в значній мірі задовольняли договори, що склалися з українськими видавництвами. Найцікавішими з'являються договори, складені з Червоним Шляхом і ДВУ. По договору з Червоним Шляхом Книгоспілка залишає за собою 25% всієї продукції видавництва, призначе-

ної для широких мас, а по договору з ДВУ не менше 500 прим. кожної книги призначеної для села й 20% всієї кількості випущених підручників. Принагідно зазначимо, що останнє було досягнуто після довгої боротьби з ДВУ і в наслідок втручання Наркомвнуторга і все-ж таки не виконувалось ДВУ. Для скріплення становища книготорговельної кооперативної периферії Книгоспілкою було встановлено по договору з Червоним Шляхом, що всі кооперативні книготоргові організації, які знаходяться в договорних відносинах з Книгоспілкою набувають в районі своєї діяльності права представництва Червоного Шляху, який тим самим відмовляється від організації своїх відділів. А по договору з ДВУ, в тих містах, де останній немає ще своїх філій і контрагентств, відповідні кооперативні книготоргові організації набувають права контрагентів ДВУ.

Крім того, в містах, де ДВУ ліквідує свої філії або контрагентства, місцеві кооперативні організації мають переважне право на одержання контрагентства.

Нарешті в договорі з ДВУ формально закріплено за Книгоспілкою те, що Книгоспілка виступає як представник усієї української кооперативної книготорговлі, складаючи від імені останньої генеральний договір, у котрім інтереси периферії оговорюються й пильно захищаються.

Для того, щоби мати можливість здійснювати нагляд за Московським книжковим ринком, слідкувати за появленням на ньому нових книжок і що найважливіше, забезпечити, щоби ці книжки найшвидше доходили до Книгоспілки й на периферію, Книгоспілка організувала в Москві своє представництво, на котре поклала функції закупочно-експедиційні й розрахункові, з обслуговуванням не тільки Книгоспілки та всіх її філій, а й де-яких райсоюзів, що заявили своє бажання про швидке їх постачання безпосередньо з Москви.

Поширення Московського Представництва відбулося під кінець відчитного року, результати його не встигли виявитись у повній мірі, але й зараз уже можна з певністю сказати, що робота Московського Представництва цілком виправдує своє існування.

Книгоспілка й кооперативна периферія.

Робота книготорговельного відділу була направлена на найбільше задоволення потреб периферії й допомоги в її роботі.

В цьому відношенні в відчитному році ми досягли значних успіхів. В типовому договорі відчитного року, по-перше—немає фіксації обов'язкової суми забора, по-друге—викинуто § про виплату 10% з суми кожного замовлення готівкою, а вся розплата робиться векселями й по-третє—збільшені розміри знижок до 27—30%, а також продовжені терміни кредиту до 5 міс.

Одночасно з цими максимально-льготними відпусками книжок в порівнянні з минулим роком, не можна не зазначити поліпшення техніки роботи книжкових складів, поширення асортименту книг, основної зміни постановки роботи з новинками й т. и.

Через налагодження взаємовідносин з українськими й московськими видавництвами з'явилась мож-

ливість Книгоспільці задовольняти потреби на всі книжки, які єсть на видавничих складах не тільки в Харкові та Києві, але й у Москві. Значно поліпшилась техніка виконання замовлень як що до скорості, так і до повноти їх.

Що торкається постачання союзів новинками, то й тут досягнуто значних результатів—новинки розсилаються регулярно три рази на місяць, на підставі заявок клієнтів. За період з 1/I—24 р. по 1/X—24 р. висилок новинок було 21, тоб-то по $2\frac{1}{3}$ рази пере-січно на місяць. Перебої в роботі склада, що мали місце в середині року, особливо з висилкою новинок, пояснюються в значній мірі відсутністю на складі відповідальних кваліфікованих робітників—під кінець року були цілком усунені й зараз перед складом поставлено завдання дальнішого удосконалення роботи.

Не можна не звернути уваги також на особливі заходи, що вживалися Книгоспількою по стимулюванню і керуванню роботою по просуненню книги на село. Книгоспілька при заключенні договорів відби-рала зобов'язання від Райсоюзів про відкриття певної кількості книжкових полиць, відчисляючи в їх ко-ристь за цю роботу додаткових 2% з обороту. В кінці відчитного року було вжито цілий ряд за-ходів, починаючи з довгосрочного кредиту й кінчаючи спеціальним інструктуванням роботи з селом.

Находячи, що центром ваги кооперативної кни-готорговлі має бути робота з селом, Книгоспілька звертала на це найбільшу увагу, йдучи на мате-ріальні жертви як у відношенні кредитування, також і в відношенні знижок за свій рахунок.

Внутрішня організаційна робота.

Переходячи до оцінки внутрішньої роботи складів і загальних наслідків книготорговельної роботи, не-обхідно визнати, що досягнення не дуже великі. Загаль-ний валовий прибуток виведено в сумі 78.062.60 к.

Нагрузка на одного співробітника по Києву рівня-ється 31.600 кр., по Харкову—25.770 кр. Органі-заційні видатки безпосередньо по книготорговлі по Києву—9%, по Харкову—7%. Невеликий прибуток по книготорговлі пояснюється відношенням Книго-спільки до своєї периферії, яке зводиться до передачі одержаних знижок периферії, залишаючи в свою користь по гуртових замовленнях не більше 5%, а крім цього робота з селом стимулюється окремо.

Правління находить, що книготорговля не повинна в сучасний мент давати прибутки, що зараз головна увага повинна бути звернута на поширення роботи на периферії, що тільки з поширенням і закріпленням бази кооперативної книготорговлі, Книгоспілька зможе провадити книготорговлю без страт.

Невелика нагрузка співробітників пояснюється харак-тером роботи на книжному складі, і особливо в кни-гарні. Книга—крам надзвичайно складного і дріб'яз-кового асортименту, через це навіть гуртовий відпуск віднімає багато часу і робітника, коли-ж прийняти на увагу, що кооперативна периферія не дає гуртових замовлень, в правдивому розумінню цього слова, що инколи замовлення Райсоюзу в кількості назв займає по 90 сторінок накладних, а вартість його не буває

більше 500—700 карб., то стане зрозуміло, що більших досягнень тут добитись дуже трудно.

Відмічена різниця в нагрузці по Києву й Харкову пояснюється тим, що Київ більше, ніж Харків постачав масовим крамом—підручниками, які звичайно замовля-ються в більших кількостях і мають обмежений асор-тимент.

Моментом, що погіршує роботу в Харкові, є над-звичайна загруженість помешкань складів старими виданнями і не пристосуванням помешкання для книжкової роботи.

Обіг книг по всій Книгоспільці рівняється 94 дням. Приймаючи на увагу, що Книгоспілька має кредит сама пере-січно 135 днів, необхідно визнати, що обіг (прий-маючи на увагу ще час на доставку краму) не пере-вищує тої норми, яку допускають умови кредитування Книгоспільки.

Із досягнень відчитного року по раціоналізації апарату не можна не відмітити відділення роздрібної книгарні від гуртового складу в Харкові й злиття чотирьох роздрібних книгарень в одну центральну українсько-російсько-єврейську роздрібну книгарню (Тевелева площа, 17). Ця операція значно збільшила оборот книгарні і продуктивність праці. У Києві теж передбачається злиття двох роздрібних книгарень в одну, що задержується тільки відсутністю відповід-ного помешкання.

Заклучення.

Підсумовуючи книготоргову роботу Книгоспільки необхідно констатувати, що:

1. Загальна книготорговельна кон'юнктура дуже несприятлива у початку відчитного періоду в відношенні асортименту, цін і умов кредитування під кінець від-читного року значно змінилась на краще.

2. Разом з тим, не можна не відмітити особливо несприятливих умов кооперативної книготорговлі на Україні в зв'язку з кризою, яка переживалась коопе-ративною системою у відчитному році з одного боку і недостатнім постачанням з боку ДВУ Книгоспільки підручниками, з другого.

3. Однак необхідно констатувати значний розви-ток в відчитному році кооперативної книготорговлі як самої Книгоспільки, так і кооперативних органі-зацій всіх ступнів і по розширенню сітки і по збіль-шенню суми оборотів з книжками.

4. Книготоргова робота Книгоспільки за відчитний рік на була широкого розмаху, удосконалилась в орга-нізаційному й технічному відношеннях. Значно поліп-шилась робота з новинками як по охопленню видань, що з'являються в світ, так і по вчасній розсилці їх на місяць.

5. Значно розвинулась робота по обслуговуванню села книгою як через союзи, так і безпосередньо через кооперативи першого ступня, причому в цьому відношенні Книгоспількою встановлялись найбільші пільги що до кредиту і знижок, а також давалася інструкторсько-організаційна поміч по роботі з книгою на селі. Однак необхідно констатувати, що зусиллями одної Книгоспільки ця робота не може бути виконана цілком і необхідно притягнення інших видавництв по кредитуванню книготоргової роботи на селі по згоді з Книгоспількою.

6. Організаційна робота Книгоспілки розгорнулася тільки під кінець відчитного року (через відсутність кваліфікованих співробітників), йдучи по напрямку центрального керівництва роботою периферії й допомагаючи їй організаційно-інструкторськими порадами.

7. Кооперативна книготорговельна сітка, не дивлячись на тяжке становище кооперації досягла значного

розвитку. Особливої уваги заслуговує значний зріст низової книготорговельної сітки.

8. Значне фінансове ослаблення кооперативних союзів, що трапилося в відчитному році, ставить перед Книгоспілкою завдання збереження й поширення існуючої книготорговельної сітки за рахунок засобів Книгоспілки й других видавництв.

Б. Організаційна робота Книгоспілки.

Досвід річної роботи привів Правління до висновку, що дальніший розвиток та упорядкування її можливо тільки при умові безпосереднього живого зв'язку Книгоспілки з її членами. Цей зв'язок може бути досягнутий лише в результаті організаційно-інструкторської роботи. Тому Правління в середині 1924 р. приступило до утворення власного інструкторського апарату спочатку шляхом заснування двох посад інструкторів-агентів торговельного відділу, на обов'язку яких лежала більше агентська робота, ніж інструкторська, а потім у формі самостійного відділу, що згодом був злитий з Книготорговельним відділом з метою більш тісної ув'язки організаційної та торговельної роботи та будування останньої відповідно тим завданням, що стояли й стоять перед Книгоспілкою—можливо глибокого просування книжки в широкі маси селянства.

На 1 жовтня 1924 року організаційний відділ складався з чотирьох співробітників:

1. Завідуючого відділом
2. Інструктора-Секретаря
- 3—4. Двох інструкторів-агентів.

Організаційна робота Книгоспілки провадилася по трьох напрямках: а) учот, об'єднання, та центральне керівництво кооперативно-книготорговельною роботою на місцях, б) встановлення живого зв'язку та інструктування книготорговельної роботи по кооперативних організаціях і в) постановка досвідно-показової роботи по своїх філіях.

Робота в центрі.

З робіт центрального характеру треба відмітити організацію торговельної наради в липні 1924 року, що підвела підсумки роботи Книгоспілки на протязі року та намітила шляхи дальнішої роботи кооперації з книжкою. Відповідно постановам наради Книгоспілкою було розроблено форми учоту та відчитності книготорговлі на місцях. Під час наради було влаштовано книжну виставку та виставку плакатів по кооперації й сільському господарству, а також виробів майстерні наочних приладдів Книгоспілки. Книжні виставки влаштовувались так само й під час різних кооперативних нарад та з'їздів, що відбулися на протязі року.

Далі треба відмітити складання та видрукування каталогу книжок для десяти книгозбірень по кооперації та сільському господарству. Крім того, розроблено де-кілька списків літератури по громадсько-політичних питаннях, ленінізму й т. ин.

Але широкого розвитку організаційної роботи центрального Правління Книгоспілка не мала через

те, що організаційний відділ склався лише наприкінці вересня 1924 року. Через те-ж саме не довелося своєчасно влаштувати курси для підготовки книгарів.

Робота на периферії.

Загальні відомості про роботу на периферії приводимо нижче в таблиці. До цього слід додати, що як правило, в кожному місці, де були співробітники відділу, вони відвідували місцеві культурно-освітні та партійні організації, з'ясовуючи роботу перших та ув'язуючи й погоджуючи роботу кооперативних організацій з другими.

Місяці	Відвідувань					Дого- ворів		Пайова кампанія	Замовлень прийнято	Участь в збо- рах та нарадах
	Всього	В тому числі				підго- товлено.	Скла- дено			
		РСсп.	СГСп.	ЦРК	ЕСТ					
VII. . .	5	5	—	—	—	2	1	3	5	1
VIII. . .	5	4	—	—	1	1	3	3	4	2
IX. . .	6	4	—	2	—	—	—	—	—	—
VII-IX. . .	16	13	—	2	1	3	4	6	9	3

Це робота співробітників відділу при Правлінні в Харкові. Сюди не ввійшла робота інструкторів Києва та Одеси. По Києву переведено таку роботу:

1) обслідувано книготорговлю в товаристві «Слово» та п'яти райспілках;

2) організовано книготорговлю при одній райспілці.

3) обслідувано 18 товариств, з яких 10 увійшло в склад членів Книгоспілки.

При цих товариствах заснована книготорговля.

4) Переведено розрахунки (в зв'язку з ліквідацією) з виїздом на місця з трьома райспілками.

В цілому робота інструкторів Київської філії має такий вигляд: відвідано 8 спілок (12 відвідувань), 18 кооперативних товариств та книготорговельне товариство «Слово» (всього тридцять одне відвідування).

Досвідня робота.

Така робота провадиться в районах Винницької та Сумської філій Книгоспілки, де цьому сприяють умови—наявність підготовлених робітників і т. ин.

Зокрема цікавою є робота Сумської філії, книгарня якої встановила досить тісний зв'язок зо всіма організаціями—партійними та професійними, що зацікавлені в книжці.

Далі—проводиться широка культурна реклама книжки, як у самій книгарні, де даються, між иншим, рекомендації книжок, так і шляхом розсилки по всіх установах друкованих оповіщень про нові книжки, проспектів книгарні й т. ин.

Крім того, робота в місті провадиться шляхом організації книжкових виставок—це друга форма книжкової роботи в місці.

Філія поставила собі за правило не пропускати ні одного зібрання, докладу, лекції, з'їзду, на яких не було б улаштовано книжної виставки. На окружних курсах по перепідготовці вчителів було організовано п'ять виставок; було влаштовано так само дві виставки анти-релігійної літератури й дві виставки соціально-економічної й політичної літератури (одна на окружній агрономичній нараді й друга на окружній партійній конференції). Всього у місці було влаштовано дев'ять виставок. Потім влаштовуються книжкові прилавки, яких зараз мається шість, з них три прилавки при трудових школах. Шкільна кооперація

користується значною увагою з боку філії, яка мала влаштувати нараду шкільних кооперативів.

Робота на селі провадиться так само в кількох напрямках:

1) влаштовуються книжкові полиці—намічено шістнадцять пунктів, з яких полиці влаштовано в 12 місцях. Влаштуванню полиць, які мусять бути зразковими, передходували обслідування пунктів, в яких мали влаштовуватись полиці, переговори з кооперативами, що мали провадити книготорговлю, й т. ин.

2) Було влаштовано сімнадцять книжних виставок—тринадцять виставок на виставках по сільському господарству й чотири виставки—у «тиждень юнацького руху».

3) Складаються комплекти літератури, пристосованої для села.

Влаштована полиця весь час перебуває в полі зору філії—з нею встановлюється тісний зв'язок, їй даються потрібні вказівки. Зокрема книжкові полиці відкриваються при умові виділення кооперативом певного місця для неї та особи, що провадить книготорговлю, зобов'язання представляти філії відчитність про роботу полиці, вступу кооператива в члени Книгоспілки й т. ин.

В. Кооперативний книготорговельний апарат на Україні та його робота.

Рух членів Книгоспілки за час її існування має такий вигляд (по кварталах).

1923 рік				1924 рік				1925 р.	
на 1/I	на 1/IV	на 1/VII	на 1/X	на 1/I	на 1/IV	на 1/VII	на 1/X	на 1/I	на 1/II
8	8	11	13	44	46	47	56	101	115

Грудень 1923 року—період масового вступу в члени Книгоспілки райспоживспілок, листопад і грудень 24 р.—прилив до Книгоспілки кооперативів 1-ого ступня.

По окремих галузях кооперації на 1 жовтня 1924 р. члени Книгоспілки розподіляються в такий спосіб: споживча кооперація—49, сільск. госп.—4, інші—3, разом—56 організацій.

По різних ступнях члени Книгоспілки розподіляються так: Центральні організації—7, райспілки—38, ЦРК—10 і кооперативи першого ступня (споживчі т-ва)—1, разом 56 організацій.

Нижче наводимо розподіл членів Книгоспілки по губернях України на 1-е жовтня 1924 року (див. табл.)

Зміни в кооперативному книготорговельному апараті в відчитному році відбили на собі ті перешкоди, які переживала кооперація 2-го ступня.

На 1-е жовтня 1923 року рахувалося біля 35 крамниць, на 1 жовтня 1924 року кількість їх виросла до 84. Але на протязі року припинило роботу 15 книготорговельних пунктів кооперації.

Губерні	Центр. орг.	Рай-спож.	С.-г. спілки	ЦРК	ЕСТ	Всього
Харківщина	7	6	—	1	1	15
Катеринославщина	—	7	—	2	—	9
Одещина	—	6	1	1	—	8
Полтавщина	—	5	—	1	—	6
Київщина	—	4	—	1	—	5
Поділля	—	4	1	—	—	5
Волинь	—	2	1	1	—	4
Чернігівщина	—	4	—	—	—	4
Разом	7	38	3	7	1	56

На окремих таблицях наводимо відомості про мережу книготорговельних пунктів Української кооперації (зокрема Книгоспілки), що існувала на протязі 1923—1924 операційного року, та залишилася на 1-е жовтня 1924 року.

З цих таблиць видно, що більше всього книготорговельних пунктів на Київщині—25, потім іде Харківщина—13, Одещина та Поділля—по 11, Полтавщина—10, та інші губернії.

Найбільша кількість зачинених книгарень припадає на Донбас (в зв'язку з ліквідацією Союздонецької), далі йдуть Одещина та Харківщина, де значно скоротила свою торгівлю Дніпробузька спілка (зачинила 3 крамниці) — на Одещині й припинила торгівлю Сумська спілка, яка мала 3 книгарні (на Харківщині).

Рух членів Книгоспілки з часу заснування до 1 лютого 1925 року.

На 1-ше	Центр. орган.	Райспоживспіл.	Райсільгоспспілки	ЦРК	ЄСТ міськ.	СільЄСТ	С.-Г. т-ва	Ріжні	Всього
Лютого 1923 р.	7	—	—	1	—	—	—	—	8
Травня »	7	1	1	1	—	—	—	—	10
Липня »	7	2	1	1	—	—	—	—	11
Серпня »	7	4	1	1	—	—	—	—	13
Січня 1924 р.	7	31	3	3	—	—	—	—	44
Квітня »	7	33	3	3	—	—	—	—	46
Червня »	7	34	3	3	—	—	—	—	47
Серпня »	7	35	3	4	—	—	—	—	49
Вересня »	7	38	3	7	—	—	—	—	55
Жовтня »	7	38	3	7	1	—	—	—	56
Листопаду 1924 р.	7	38	3	8	2	—	—	—	58
Грудня »	7	38	4	10	4	5	—	—	68
Січня 1925 р.	7	40	5	12	5	20	10	1	101
Лютого »	7	41	5	16	5	25	13	3	115

Мережа Книготоргових пунктів на 1 жовтня 1924 року.

ГУБЕРНІ	Книгоспілка	Райспоживспілки	Райсільгосподар. спілки	Центральн. робоч. кооперат.	ЄСТ	Ріжні	Всього
Волинь	1	1	—	1	—	—	3
Донбас	—	—	—	8	1	—	9
Катеринославщина .	—	4	1	1	1	—	7
Київщина	4	12	—	3	—	6	25
Одещина	1	4	—	6	—	—	11
Поділля	1	6	—	2	—	2	11
Полтавщина	—	9	—	—	—	1	10
Харківщина	5	5	—	1	2	—	13
Чернігівщина . . .	—	4	—	2	1	—	7
По Україні	12	45	1	24	5	9	96

**Мережа книготорговельних пунктів при кооперативних організаціях, що існувала на
протязі часу з 1 жовтня 1923 р. по 1 жовтня 1924 року.**

Губернії	Рай- спожсп.		Рай- с.-г. сп.		ЦРК		Міські ЄСТ		Ріжні		Разом		Закри- лося		Зосталося на 1/X—24	
	По кількох організаціях	Крамниць	По кількох організаціях	Крамниць	По кількох організаціях	Крамниць	По кількох організаціях	Крамниць	По кількох організаціях	Крамниць	По кількох організаціях	Крамниць	По кількох організаціях	Крамниць	По кількох організаціях	Крамниць
Волинщина	2	2	—	—	1	1	—	—	—	—	3	3	1	1	2	2
Донеччина	1	5	—	—	6	8	1	1	—	—	8	14	1	5	7	9
Катеринославщина	5	5	1	1	1	1	1	1	—	—	8	8	1	1	7	7
Київщина	4	13	—	—	3	3	—	—	1	6	8	22	1	1	7	21
Одещина	4	7	—	—	3	6	—	—	—	—	7	13	1	3	6	10
Поділля	4	6	—	—	2	2	—	—	2	2	8	10	—	—	8	10
Полтавщина	4	9	—	—	—	—	—	—	1	1	5	10	—	—	5	10
Харківщина	5	8	—	—	1	1	2	2	—	—	8	11	1	3	7	8
Чернігівщина	4	4	1	1	2	2	1	1	—	—	8	8	1	1	7	7
Всього	33	59	2	2	19	24	5	5	3	9	62	99	7	15	55	84
Зачинилося	6	14	1	1	—	—	—	—	—	—	7	15	—	—	—	—
Решта на 1/X—24	27	45	1	1	19	24	5	5	3	9	55	84	—	—	—	—

Мережа власних книготорговельних пунктів.

Губернії	Було на 1/X-1923р.	Відчинено	Зачинено	На 1/X-24р.	Намічено до відкриття
Волинь	—	2	1	1	—
Київщина	4	1	1	4	—
Одещина	1	—	—	1	1
Поділля	1	—	—	1	1
Харківщина	5	3	3	5	—
Чернігівщина	—	—	—	—	2
Всього	11	6	5	12	4

Робота з книжкою Райспілок.

Переходячи до огляду торговельного обороту з книжкою кооперативних спілок та робкопів, треба відмітити, що точних відомостей про обороти Правління

в своєму розпорядженні немає. Це сталося через те, що більшість райспілок та де-які робкопи в минулому році не вели окремого учоту книжкової торгівлі. Крім того, Книгоспілка не мала потрібного зв'язку з робкопами.

Де-яку, досить приблизну, картину оборотів з книжкою райспілок можуть дати відомості про відпуск книжок з комор Книгоспілки окремим райспілкам.

Розбиваючи райспілки на три групи з відпуском по-над 10 тис. карб., від 5 до 10 тис. карб. і до 5 тис., ми будемо мати слідуєчу картину.

Райспілок, що забирали книжок на суму по-над 10 тис. карб.; нараховується—8, з пересічним забором у 15498 карб.; від 5 до 10 тис. карб. брали 10 райспілок з пересічним забором—7268 карб. і до 5 тис. карб. брали 19 спілок з пересічним забором біля 2500 карб.

Але ці відомості не можна вважати повними через те, що Київська філія, яка відпускала книжки за межі свого району, не вела учоту відпусків по окремих організаціях. Крім того, не провадився учот відпуску літератури кооперативним організаціям, які не були в договорних відносинах з Книгоспілкою.

Нарешті відомості по Одесі маютья тільки що до забору членами Книгоспілки; по інших філіях так само не маєтья відомостей про райспілки.

Таким чином відпуск літератури райспілкам треба здійснювати в інший спосіб.

Учот відпуску книжок первісним кооперативам на село та робкоопам показує, що цим організаціям відпущено біля 15% загального відпуску кооперативним організаціям, який становить 482,8 тис. крб., отже, на долю райспілок припадає 410,4 тис. крб.

Робота райспілок з книжкою, не дивлячись на тяжкий фінансовий стан райспілок, все-ж-таки мала значний успіх. Багато райспілок поставили роботу з книжкою досить задовольняюче. Особливо це треба зазначити про спілки, що приступили до роботи недавно. Так, наприклад, в Мелітопольській спілці книжки продаються майже повністю від одержання до одержання, причому, постачання села книжкою весь час поширюється. В Охтирській спілці обороти книгарні перевищують обороти інших відділів комори—навіть мануфактурного.

Зі спілок, що давно вже провадять роботу з книжкою, треба відмітити Лубенську спілку, що досить широко ув'язалася з селом, та Кременчуцьку спілку.

Характерною рисою роботи Райспілок з книжкою є дуже тісний зв'язок райспілок з селом—зокрема з низовою кооперацією. Так, за відомостями Київської філії райспілки Правобережжя відпускають на село книжок до 80% їх обороту. Лубенська спілка має 78% обороту з селом, Полтавська й Прилуцька по 70%, Кременчуцька спілка обслуговує виключно село, бо книгарня її знаходиться далеко від центру, на базарі, і має асортимент книжок пристосований для села.

Незадовольняюча (слаба) постановка роздрібової торгівлі є значною хобою книготоргівельної роботи райспілок. Працюючи з селом, райспілки не дооцінюють значіння добре поставленого роздрібового продажу, що має велике значіння саме для просування книжки на село. Слаба постановка роздрібового продажу негативно відбивається на обертаємості книжок, їх затоварюванні, яке неминує в разі відсутності добре поставленого роздрібового продажу.

Завжди співчуваюче відношення до книготоргівлі з боку Правління та оргвідділів райспілок дозволяє бути певним, що зміцнення інструкторської роботи з боку Книгоспілки приведе до усунення зазначених наб у роботі райспілок, книготорговля яких стане важливим чинником у будіванні кооперативної культурної роботи з книжкою на селі.

Робота з книжкою робкоопів.

В відчитному році провадило торгівлю книжками 24 робкоопи. Але відомостів про них у Книгоспілці немає небагато, а ті, що мають, не дуже повні. За деякими винятками, робкоопи брали літературу не в Книгоспілці й тільки на кінець відчитного року Книгоспілка підійшла до робкоопів ближче і встановила з ними торговельні та організаційні відносини. За відомостями по Києву та Харкову купували книжки в Книгоспілці 9 робкоопів на загальну суму 18384 крб. (від 118 крб. до 7072 крб.). Крім того, по анкетних відомостях провадять роботу ще 3 робкоопи, з яких один має оборот 3200 крб. на місяць і один 7 тис. крб. Маючи на увазі відсутність відомостів

по цілій низці робкоопів Одещини та Донбасу можна думати, що обороти робкоопів по книготорговлі в минулому році складали не менше 100000 крб.

Робота по де-яких робкоопах («Червоний Хемік», Артемівський на початку року, та Миколаївський) поставлена досить задовольняюче. Але негативно відбивається недостача кваліфікованих робітників. За допомогою Книгоспілки робота робкоопів з книжкою може значно поширитись та покращати. Тут ми маємо ще велике поле для роботи Книгоспілки.

Книготоргівельна робота на селі.

При сучасному стані книготоргівельної статистики намалювати справжню картину роботи з книжкою на селі досить важко.

В роботі з книжкою кооперації на селі треба відрізнати два моменти—а) учот сільської кооперації, як споживача книжки, і б) опрелілення характеру книготоргівельної роботи на селі.

Просування книжки на село.

При опреліненні кількості кооперативів, що поставили село книжками, ми маємо слідуєчі дані:

а) учот роботи з селом наших філій та відчитні райспілок.

По філіях маємо такі відомості:

По Київській філії забирали книжки	356 кооп.
» Винницькій »	» » 175 »
» Уманській »	» » 94 »
» Волинській »	» » 75 »
» Сумській »	» » 86 »
» Одеській »	» » 112 »
» Харкову »	» » 50 »

Разом 948 кооп.

По райспілках маємо такі дані (неповні):

по Кременчуцькій спілці	— . . . 90 кооп.
» Полтавській »	— . . . 200 »
» Кролевецькій »	— . . . 74 »
» Лубенській »	— . . . 73 »
» Прилуцькій »	— . . . 150 »
» Запорізькій »	— . . . 42 »
» Олександрійській »	— . . . 42 »
» Катеринославській »	— . . . 60 »
» Бершадській »	— . . . 31 »
» Шостенському робкоопу	— . . . 8 »

Разом . . . 770—кооп.

а всього . . . 1.718.

Маючи на увазі, що 770 кооперативів, що купують книжки для торгівлі, нараховується лише по 9 спілках, що від більшості райспілок відомостів не одержано через те, що вони не провадили учоту цієї роботи; беручи на увагу так само майже повну відсутність відомостів по сільс.-госп. кооперативах,— треба вважати, що кількість кооперативів, які закупили книжки, становило біля 2.500. Відомості про роботу райспілок певно свідчать, що книжки закупали по райспілках не менш 50% усіх кооперативів.

6. IV. 1288.

Маючи на увазі, що по інших 29 райспілках, які торгували книжками (крім зазначених вище 9 райспілок) було 4.000 кооперативів і беручи від них лише 15%, будемо мати, що по цих спілках (29) купували книжки біля 600 кооперативів. На підставі відомостей Київської філії можна зробити висновок, що не менше 10% сільско.-госп. товариств так само купували книжки, що дає ціфру біля 400 кооперативів. В цілому маємо, що біля 2500 кооперативів провадили роботу по просуненню книжки на село.

Відомості про пересічний забор дають наші філії та де-які райспілки.

Р а й о н	Скільки товариств	За який час (1924 р.)	Пересічний забор товариства в місяць
Київська філія . . .		VI—VIII	Крб. К 6 50
Уманська філія . . .		IX—XI	43 —
Винницька філія . .		IX—XI	47 23
Сумська філія . . .		VII—IX	33 33
Сумська філія . . .		V—IX	18 40
Запорізька спілка .	42	VII—X	39 60
Кролевецька спілка .	61		15 —

По Винницькій філії за час з 1 січня по 1 жовтня 1924 року 96 товариств купували пересічно на 66 карб. 25 к., а за час з 1 жовтня 1924 р. до 1 січня 1925 р. 157 т-в купували пересічно на 140 кр. 12 коп. На протязі року 175 т-в пересічно купували на 106 карб. кожне.

На підставі цих відомостей можна зробити висновок, що за минулий рік пересічний забор кооперативного т-ва визначається в сумі від 100 до 200 кр. Отже, йомкість кооперативного книжкового сільського ринку визначається приблизно до 500 тис. карб. на рік.

Кооперативна книготорговля на селі.

Кооперативна книготорговля на селі стає реальним фактом. Навіть при тому обрахункові, що був до останнього часу, відомості про книготорговлю на селі досить цікаві.

За відомостями філій Книгоспілка обслуговує безпосередньо книжкові полиці:

Київська філія та її відділи . . .	200 кн. полиць
Одеська »	22 » »
Сумська »	12 » »
Харків	20 » »

Разом . 254 кн. полиці.

Крім того, на підставі анкетного обслідування Вукопспілки, ми маємо де-які відомості про книжні полки по інших районах:

С п і л к и	Кількість відповідей	Кількість полиць
Вовчанська	26	8
Дніпро-Бузька	46	14
Запорізька	51	2
Золотоношська	26	2
Озюмська	16	5
Червоноградська	28	2
Кремінчуцька	79	37
Криворізька	30	6
Куп'янська	28	3
Лубенська	38	21
Маріупільська	2	2
Мелітопільська	39	7
Полтавська	102	11
Прилуцька	121	21
	632	141

Крім того, маються книжкові полиці (по матеріалах Торгвідділу Книгоспілки)

по Олександрійській райспілці	18
» Охтирській »	3
» Артемівській »	3
» Бердянській »	1
» Білоцерківській »	11

Разом 36

а всього зареєстровано 431 полиця.

Як що візьмемо на увагу, що по низці спілок, у тому числі по спілках Донбасу, не має відомостей, що анкетні відомості Вукопспілки охопили лише 632 товариства—слід вважати, що кількість книжкових полиць мусить бути збільшена принаймні в 1½ рази, цеб-то таких полиць на Україні існує не менше 650.

Переходячи до характеристики роботи книжковик полиць на селі, треба визнати, що даних для

остаточних висновків у нашому розпорядженні немає. Ці дані, що ми їх маємо, говорять наступне:

Обороти книжкових полиць:

Р а й о н	Кільк. полиць	Час уряду	Пересічний продаж у місяць	Пересічний продаж на рік
Київська філія .	5	VII—XI	Крб. К. 130 —	— —
Сумська » .	12	IX—XII (пересічно 50 дн)	77 40	— —
Винницька філія .	107	I—XII	— —	158 —
Лубенська райспілка	15	X—XI	45 25	— —

З цих даних видно, що обороти книжкових полиць значно перевищують пересічні закупки кооперативних товариств взагалі.

Відомості про книжкові полиці Винницького району дають таку характеристику забору полицями книжок у Книгоспілці.

від 100 до 200 карб. забирали . . .	28 полиць
» 200 » 300 »	8 »
» 300 » 400 »	4 »
» 400 » 500 »	4 »
» 500 » 600 »	2 »
» 630 »	1 »
» 956 »	1 »
» 1491 »	1 »

Разом . . . 49 полиць—

решта до 100 карб.

По Київській філії вище 200 карб. забирало 7 товариств, пересічно на 329 карб.

По Уманському Відділу—вище 200 крб. забирало 4 товариства, пересічно на 407 карб.

Обертаємість краму.

Книжкові полиці Сумської філії обертають у місяць 46,5% свого книжкового краму. Порівнюючи, тиха обертаємість (коло 70 днів) пояснюється коротким строком існування полиць, що переживали організаційний період.

Краще обстають справи Лубенської райспілки, де книжкові полиці одержали краму по собівартості на 1509 карб., а продали на 1357 карб. по продажній ціні, що визначає швидкий оборот книжки.

Пересічна ціна книжки, що продається на селі становить 30,5 коп. по Сумському району й 42 коп. по Хорольській книгарні Кременчуцької райспілки.

Що торкається розподілення книжок по відділах, то відомості маємо лише по п'яти книжкових полицях Київського району, по яких 70% всієї літератури припадає на підручники, потім іде сільсько-господарська, кооперативна, дитяча й т. инш. Таким чином, навіть з тих нечислених цифр, що маютьсся, про роботу книжкових полиць можна зробити висновок, що книжкові полиці на селі уявляють уже зараз, в сучасний момент, досить серйозне явище на книго-торговельному фронті.

В зв'язку з заходами, що Книгоспілка вживає для стимулювання роботи книжкових полиць, та більш повному уряду цієї роботи, треба думати, що в біжучому році значіння їх виявиться у всій повноті.